

Kdo zabil Orwella? Nejstudenější člověk, „Bába“ Gow?

Autorka: **Margot Metroland**

Jistá pověst tradovaná o smrti George Orwella se už posledních více než 20 let usilovně snaží prodat na povrch hlavního proudu. Pokud vím, nebyla zatím nikde otištěna, což je poněkud zvláštní, protože všechny její hlavní součásti jsou už dlouho veřejně dostupné a známé: v životopisech, memoárech i novinových titulcích. Kdokoliv, tedy *skoro* kdokoliv, koho celá věc zajímá, si dávno mohl dát dvě a dvě dohromady.

Pokusím se tedy celou teorii stručně shrnout. Spisovatel George Orwell, *alias* Eric Blair, zemřel náhle a tiše ve věku 46 let na krvácení do plic v noci 21. ledna 1950 v londýnské nemocnici University College Hospital (UCH), tvrdí nám. Ve skutečnosti ale Orwell ze světa takto neodešel – tak či onak byl zavražděn.

Něco nekalého bylo úplně přinejmenším v tom, že ho nechali umírat skoro dvě hodiny, než se konečně udusil krví. Krom této chvíle před půlnocí 21. ledna 1950 byli totiž Orwellovi neustále

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

nablízku nemocniční sestry a zřízcenci. Sesterna byla jen kousek po chodbě od jeho pokoje. Oné noci však nikdo ze zaměstnanců nezasáhl a Orwella nechali udusit se vlastní krví – nebo se na tom možná podíleli ještě aktivněji.

Orwell v UCH ležel už čtvrtým měsícem a byl jednoznačně nejslavnějším pacientem zařízení. U lůžka ho navštívili krom jiných **David Astor**, 1] spisovatel a přítel ze studií **Anthony Powell** nebo třeba **Malcolm Muggeridge**, **Julian Symons** a **Stephen Spender**. 2] Orwell byl nejslavnějším a nejúspěšnějším žijícím spisovatelem v Anglii a dost možná i na celém světě. Román *1984* se vyhříval na čele žebříčků prodejů v Británii i Americe, jen za první půlrok od vydání se prodalo před půl milionu výtisků (v pevné vazbě). 3] Po nekonečných letech strádání byl Orwell konečně bohatý a slavný, navíc po boku s překrásnou mladičkou novomanželkou jménem **Sonia Brownellová**, která dříve pracovala jako redaktorka v magazínu *Horizon*.

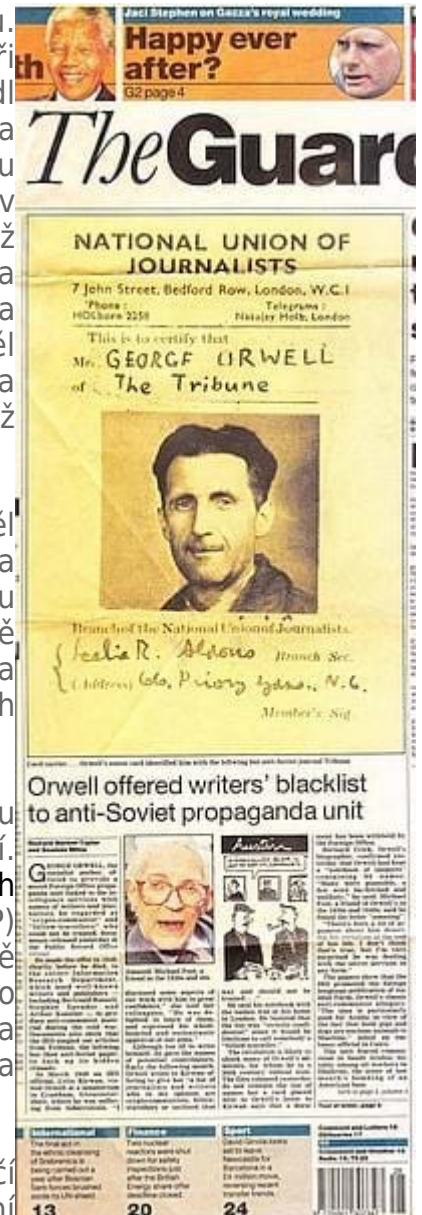
Jistě, Orwellovo zdraví bylo značně podlomené tuberkulózou. Přesto byli nejen on se Soniou, ale také jeho ošetřující lékaři přesvědčeni, že už je dostatečně zotaven, aby 25. ledna zvládl let do švýcarského sanatoria. Jeden z přátel mu jako dárek na cestu daroval rybářský prut, který Orwell nechal stát opřený u své nemocniční postele, jistě s hlavou plnou lákavých představ rybaření v horských bystřinách kolem Gstaadu. Sonia už dokonce na pětadvacátého domluvila letadlo. Noc na 21. ledna strávila v soukromém baru se svými přáteli Ann Dunnovou a Lucianem Freudem posledními přípravami na cestu (Freud měl letět také, aby byl Georgeovi k dispozici). Následujícího rána vytočila Sonia číslo nemocnice, jen aby se dozvěděla, že její muž je po smrti. 4]

Orwellovo nečekané náhlé úmrtí pouhé tři dny předtím, než měl naplánováno odletět z Británie – když už byl označen za dostatečně zotaveného, aby přesun zvládl – je přece jen trochu moc přímočaré a tím pádem podezřelé. A taky nesmírně *příhodné* pro všechny Orwellovy nepřátele, které sice neměl na každém kroku, ale zato byli usazeni ve vysokých strategických pozicích a měli silný motiv se Orwella zbavit.

Spisovatel totiž „udával jména“ antistalinistickému propagandistickému oddělení Atleeho ministerstva zahraničí. Toto pod nic neříkajícím označením **Information Research Department** (volně „Oddělení pro výzkum informací“ – pozn. DP) utajené propagandistické oddělení se snažilo získat liberálně smýšlející spisovatele, aby pro vládu psali články a knížky „pro boj s komunistickou propagandou, jež v té době vedla devastující celosvětovou kampaň proti Západu, jeho moci a vlivu“. 5]

Které spisovatele ale měli oslovit? Kdo na ministerstvu zahraničí Erniero Bevina (kde tehdy na stálý úvazek pracovali tak labilní jedinci jako Guy Burgess a Donald Maclean) dokázal rozlišit mezi třeba vlasteneckým britským socialistou jako Orwell a kryptokomunistou?

Celia Paget Kirwanová, jedna z představených IRD, naštěstí byla Orwellovou osobní přítelkyní, a tak navrhla oslovit slavného autora s prosbou o pomoc. Na jaře 1949 ho proto navštívila v sanatoriu pro nemocné tuberkulózou v Cotswolds. Orwell prosbě s radostí vyhověl a slíbil sestavit seznam filmařů, herců, „novinářů a spisovatelů, kteří dle mého mínění jsou tajní komunisté, lidé komunismu ideologicky blízcí nebo podobně

Orwellův seznam
(The Guardian 11.
července 1996).
Původní záznam o
poskytnutí seznamu
zde.

smýšlející, jimž proto nelze coby propagandistům důvěřovat...”

6] 7]

Seznam pětaticeti „politicky nespolehlivých“ jmen, která Orwell Kirwanové předal, je velice zábavný a subjektivní, ovšem pochybné praktické hodnoty. („Paul Robeson—silně protibělošský; John Steinbeck—falešný spisovatel, rádoby naivní; Bernard Shaw—ve všech důležitých otázkách spolehlivě na straně Ruska...“). Dokument i Orwellova spolupráce s IRD však tak jako tak zůstaly státním tajemstvím až do 10. července 1996, kdy Public Record Office (dnes National Archives – pozn. DP) dokumenty IRD odtajnil a zpřístupnil veřejnosti. Další den ráno už se zpráva, že tvůrce Velkého bratra sám „udával jména“, objevila na prvních stránkách všech londýnských deníků.

Žádné noviny nikdy na svých stránkách nenačrtly možnou spojitost mezi Orwellovým „antikomunismem z nemocniční postele“ z dubna 1949 a jeho náhlou smrtí o devět měsíců později. A všichni jako by také zapomněli, že jedním z posledních návštěvníků u jeho lůžka byl chlapík jménem Andrew S. F. Gow, někdejší Orwellov učující klasických jazyků z Etonu a později přednášející na cambridgeské Trinity College.

V lednu 1950 se „Bába“ Gow, jak mu říkali kluci z Etonu, z ničeho nic objevil v University College Hospital, aby Orwella navštívil. 8] Tato návštěva vyvolává podezření hned z několika důvodů. Gow byl od roku 1925 usazený v Cambridgi a cesty do Londýna podnikal jen zřídkavě. S Orwellem jej rozhodně nepojilo nějaké hluboké přátelství: Gow neměl zkraje 20. let o líném studentu Etonu Ericu Blairovi nijak vysoké mínění. Orwell sice Gowovi v roce 1946 poslal výtisk *Farmy zvířat*, ale jinak spolu komunikovali sporadicky. Podle všeho se neviděli od roku 1927.

Proč se tedy starý profesor onoho lednového dne vydal do londýnské fakultní nemocnice? Orwellovi nabídl jen chabé zdůvodnění, že „se byl v nemocnici podívat za člověkem z Trinity a dozvěděl se, že tam v současnosti pobývá také Orwell. Později už si Gow jméno toho člověka z Trinity vybavit nedokázal – pravděpodobně ho použil jako záminku...“ píše Orwellov životopisec Bernard Crick. 9]

To je však ještě dost velký eufemismus. Podle několika historiků světa špionáže a přinejmenším jednoho velice význačného kritika umění byl totiž Gow řídicím agentem Anthonyho Blunta v síti sovětských agentů a dost možná ho sám zverboval. 10] Pokud je to pravda, nebyl Gow jen sovětskou spojkou k Bluntovi, ale řídil také další, mladší „cambridgeské špiony“: Philbyho, Burgesse, Macleana, Cairncrosse, celou partu.

Vysušená vrásčitá „Bába“ Gow byl značně nepravděpodobným kandidátem na hlavu vyzvědačské skupiny. Právě to se však dost dobře mohlo podílet na jeho fenomenálním úspěchu. Gow zemřel v roce 1978 (rok před veřejným odhalením Blunta coby špiona) a zanechal za sebou jen naprosté minimum důkazů, že vůbec kdy existoval. Na akademika zcela necharakteristicky nevydal skoro nic: v databázích najdete dvojici knih o Horatiovi a Theokritovi, které Gow „redigoval“, pár zaprášených antologií a tenounký štůsek čtveřice nesmírně nudných vánočních dopisů z počátku 40. let popisujících život na Trinity ve

DĚLSKÝ POTÁPĚČ

válečném stavu, na něž jsem kdysi narazila v knihovně v londýnském Kensingtonu. A to je v podstatě všechno. Jakmile se vydáte na lov Gowa, promění se v profesúrka, který nebyl.

Autor peprných memoárů a kritik umění **Brian Sewell** už 35 let mluví a píše (článek Margot Metroland vyšel 6. května 2015, Brian Sewell zemřel 15. září téhož roku – pozn. DP) o svém dlouholetém přátelství s Anthonym Bluntem, zostuzeným někdejší špiónem, historikem umění a svého času Správcem královských obrazových sbírek (*Surveyor of the Queen's Pictures*). V jeho příbězích o Bluntovi se pokaždé nevyhnutelně objeví také Andrew Gow. 11]

Sewell Gowa poprvé potkal v roce 1970, kdy ho Blunt požádal, aby zajel do Cambridge s kresbou, kterou chtěl Gow koupit. Od té doby až do Gowovy smrti v roce 1978 pak Sewell dělal této dvojici starců kurýra a prostředníka. Právě sám Andrew Gow se jako první otevřel Sewellovi o úloze, kterou Blunt coby sovětský agent sehrál.

Sewellovi však Gow k srdci rozhodně nepřirostl:

Působil na mě jako snad nejstudenější člověk, jakého jsem kdy potkal, muž promyšlených odmlk, šel z něj strach. Se slovy „Anthony by rád, abyste věděl...“ mi povyprávěl příběh o komunismu a špiónáži, dnes už všeobecně známý. Žádné další vysvětlení a důvody mi však nesdělil. 12]

Koncem roku 1979, po veřejném expozé sira Anthonyho Blunta coby „čtvrtého muže“ (lidem z MI5 se ve skutečnosti přiznal dlouho předtím) se v novinách začaly objevovat spekulace i o pátém muži. Brian Sewell napsal dopis do redakce *Timesů*, kde napadanému Bluntovi vyslovil podporu a zakončil jej prohlášením, že „pátý muž je po smrti“.

Sewell tedy dávno věděl o Gowovi – a Anthony Blunt věděl, že ví:

Když se mě nedlouho před svou smrtí Anthony zeptal, kdo byl můj pátý muž, v reakci na mou odpověď „Andrew Gow“ neřekl nic, jen odvrátil zrak a zahleděl se ven z okna. 13]

Co to znamená pro naši kauzu? Andrew Gow – cambridgeský profesor, pátý muž, sovětský špión – byl jeden z posledních, kdo viděl George Orwella živého. Není nutné upínat se k motivům ani prostředkům, kterými mohl Gow uspíšit spisovatelův konec. Přijmeme-li myšlenku coby věrohodnou, logicky se nabízí se odpověď, že Gow obdržel rozkaz z Moskvy. Ta měla motiv i příležitost. Své zdroje měla i na ministerstvu zahraničí, takže v Kremlu se

vědělo, že autor *Farmy zvířat* a 1984 pomáhá antikomunistům v IRD.

A tak se Gow vydal do Londýna, zastavil se ve fakultní nemocnici navštívit Orwella („To je ale náhodička, starý brachu!“), v duchu si poznamenal umístění jeho pokoje a v neposlední řadě se dozvěděl, že jeho oběť plánuje přesun do Švýcarska. Tato informace znamenala, že odstranění Orwella, dokud byl v dosahu v Londýně, kde se ho dalo zbavit bez velkého rozruchu, se stalo naléhavou prioritou.

Pokud toto vysvětlení odmítneme, nezbude nám než oficiálně „přijímaná“ verze, pochybný příběh bez pevnější opory. Máme totiž uvěřit, že Gowova návštěva byla ryzí shodou okolností, zcela nesouvisející s jeho životem tajného agenta. Orwell vykvrácel a zemřel – prostě jen tak! – přímo tam, na svěm nemocničním lůžku, kousek od svěho zcela nověho rybářského prutu. A zatímco se hodinu nebo dvě marně snažil nadechnout, jediný sanitář, sestřička ani doktor se neobtěžovali nahlědnout a zkontrolovat, jak se jejich slavněmu pacientovi vede.

Poznámky

1] David Astor, 1912-2001, vydavatel listu *The Observer* a syn v Anglii žijícího amerického páru Waldorfa a Nancy Langhorne Astorových. Astor byl také Orwellovi za svědka na jeho nemocniční svatbě, uzavřené v řijnu 1949 v UCH.

2] Bernard Crick, *Orwell* (1980), a Gordon Bowker, *George Orwell* (2003).

3] Bowker, *Ibid.*

4] Někteří životopisci čase Orwellovy smrti rozporují. Bowker, Crick a Hilary Spurlingová (Soniina životopiskyně) ji datují do pozdního večera 21. ledna, zatímco Jeffrey Meyers (*Orwell*, 2000) píše o brzkých ranních hodinách 21., tedy skoro o celý den dříve.

5] Jeffrey Meyers, *Orwell* (2000).

6] Podle Meyerse se návštěva odehrála v dubnu, v článku *Guardianu* z července 1996 je ovšem uveden březen.

7] Jednou z knih podporovaných IRD byla i Orwellova *Farma zvířat*, vydávaná v mnoha v různých jazycích. V dokumentech IRD se objevuje legrační poznámka pracovníka káhirske ambasády, v níž si pochvaluje užitečnost knihy: „Její myšlenka se zvláště hodí do arabského prostředí, jelikož muslimové prasata i psy považují za nečistá zvířata.“ (*Guardian*, 11. července 1996.)

8] Příběh o Gowově návštěvě UCH se objevil v několika starších Orwellových biografích, po roce 1996 však jen v jediné, „autorizovaněm“ díle Bernarda Cricka *George Orwell*.

9] Crick, *George Orwell*.

10] Kniha Barrieho Penroseho a Simona Freemana *Conspiracy of Silence: The Secret Life of Anthony Blunt* (1988) se jako první dílo o „cambridgeských špionech“ věnuje spojení Blunt-Gow, o němž se však v kuloárech hovoří už od Bluntova odhalení v roce 1979.

11] Roku 1997 jsem Sewella zpovídala pro časopisový článek, který se věnoval i Bluntovi, a položila mu krom jiného několik otázek o Gowovi. Brian mi tehdy předložil příběh v podstatě totožný s tím, který zde reprodukuji.

12] Brian Sewell, *Outsider II: Always Almost: Never Quite by Brian Sewell* (2012), ukázka vyšla v *The Australian*, 15. prosince 2012.

13] *Ibid.*

DÉLSKÝ POTÁPĚČ

Kdo zabil George Orwella? Byl to „Bába“ Gow? | 7

Úvaha Margot Metroland *Who Killed George Orwell? ('Twas Granny Gow, Evidence Suggests)* vyšla na stránkách Counter-Currents Publishing 6. května 2015.